

Незалежній Україні – 29

24 серпня Українська школа в Братиславі відсвяткувала День Незалежності України. Без офіційних промов, зате з Державним Гімном та національною символікою. Цьогоріч Україні в її сучасному вигляді виповнилося 29 років. А невідомим атрибутом будь-якої суверенної держави є її державна символіка. Державними символами України, закріпленими Конституцією, є Державний Прапор, Державний Герб та Державний Гімн.

Відповідно до Конституції України, Державний Прапор України – це прямокутне полотнище з двох горизонтальних смуг однакового розміру синього і жовтого кольорів.

Уперше синьо-жовтий стяг підняли українські патріоти над львівською ратушею у 1848 році. Кольори прапора було обрано не випадково: вони використовувалися ще у геральдиці Галицько-Волинського князівства (золотий лев на синьому фоні) та козацьких прапорах.

26 квітня 1989 року Юрій Волощак, активіст Товариства Лева, підняв синьо-жовтий (за геральдичними правилами, кольори прапорів «читаються» зверху вниз) національний прапор на мітингу у Львові. За радянських часів це був надзвичайно сміливий вчинок, адже в тоталітарному Радянському Союзі це вважалося проявом українського буржуазного націоналізму. Тому не дивно, що саме синьо-жовтому прапору Президія Верховної Ради України 18 вересня 1991 року надала статус офіційного прапора України.

Створення державних символів – процес нелегкий і суперечливий. Саме тому в Україні на 29 році незалежності досі не затверджено великий Державний Герб. У Конституції України зазначено: «Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).» Знак Княжої Держави Володимира Великого має й менш офіційну та більш звичну пересічному українцеві назву – тризуб.

Уперше тризуб як герб української держави на офіційному рівні з'явився у 1917-1918 роках в Українській Народній Республіці. Тоді для розробки державної символіки було створено спеціальну комісію, до складу якої входили історики,

мистецтвознавці, художники, факхівці з геральдики. Тризуб карбувався на монетах Княжої Держави Володимира Великого кінця X – початку XI ст. Обираючи тризуб за Державний Герб УНР, комісія переслідувала політичну мету: встановити тяглість державної традиції від Київської Русі до Української Народної Республіки. Над розробкою ескізів тризуба протягом різних періодів працювали Василь Кричевський, Георгій Нарбут, Микола Битинський. Однак прихід радянської влади поклав край цим починанням.

19 лютого 1992 року Верховна Рада України ухвалила Постанову про Державний Герб України, якою тризуб затверджено як малий Державний Герб України і головний елемент великого Державного Герба.

Державний Гімн України теж має цікаву історію створення. Народився він на початку 60-х років XIX ст. на вечірці Старої київської громади. Сербські студенти, які були на вечірці, заспівали пісню, що стала поштовхом до виникнення українського гімну. До написання тексту долучилися Павло Чубинський, Микола Вербицький і Тадей Рильський, кому яка частина належить – невідомо. Часопис «Мета», що виходив у Львові, у 1863 р. опублікував вірш «Ще не вмерли...», а після нього – вірші Шевченка. Так виникла думка, що автор вірша – Тарас Григорович. Через тиждень після друку вірша у «Меті» отець Михайло Вербицький поклав його на музику. В авторстві українського гімну є певна знаковість – автор слів Павло Чубинський – виходець із Наддніпрянської України, а автор музики – галичанин Михайло Вербицький – уособлювали єднання Західної України з Україною Великою. У 1917 році в добу української революції ця пісня (з різними варіаціями у словах і музиці) співаля і Східна, і Західна Україна, хоча затверджена в ролі гімну офіційно вона не була.

15 січня 1992 року Верховна Рада затвердила музику Михайла Вербицького до тексту «Ще не вмерла Україна». Офіційно затвердженим текстом Державного Гімну України є лише перший куплет і приспів.

Уся історія України – це боротьба українського народу за свою державність. І хоч Україна як держава в сучасному вигляді відносно молода, її державні символи унікальні: понад 150-літній гімн, 800-літній прапор та 1000-літній герб.

Тетяна ПЕТЮРЕНКО,
вчителька Української школи
в Братиславі.

Пластуни зустрілися в 5-му таборі «КАНАШ 2020»

Вже стало щорічною традицією, що після літнього пластового табору та Літньої школи українознавства організовано ще пластовий табір для юнаків «Канаш – 2020». В цьому році він здійснився вже п'ятий раз від понеділка, 24 серпня, до четверга, 27 серпня, в селі Лесне (окр. Михалівці). Чотири дні практичного пластування прожили Маркус Гайдош і Патрік Гайдош, Матуш Панчак, Матуш Марко та Філіп Гвізд зі Свидника, Михайло Бережняк з Бенядиковець, Петро Алексей Беґені з Кошиць, Олівер Леферович з Пряшева, Самуел Войчик з Меджилаборець, Юрій Штефанишин з Рівного, Лівія Урам-Грицько з Габури, Ленка Самугельова з Кошиць, Луція Пашмікова з Машурова, Івана Галчикова з Нижньої Ядлової та Алексія Пітер-Бучко з Пря-

ці, Ема Ноґова – Кошиці-Шаца, Адріана та Івана Іванчикові – Свидник. Учасникам табору належить подяка і за те, що самі собі закупили з України пластові однострої і дали виготовити пластові емблеми.

табору склали пластову присягу дальші юнаки та юначки, які вивчили необхідні завдання для першої і другої пластової проби. В перший вечір розважалися і турніром в «булінгу».

Два дні прожили учасники

▲ Учасники пластового табору «КАНАШ 2020».

▲ Пластова присяга.

шева, під керівництвом булави в складі головного організатора і коменданта табору Давид Янко – Кошиці-Переш та виховники Владка Шакова – Меджилаборці, Володимир Кравець – Коши-

Домівкою ювілейного табору в цьому році було чудове середовище ферми «Гірка» в селі Лесне. Тут пластове юнацтво розбудувало свої намети. Зразу в перший день після урочистого відкриття

◆ 5 хвилин – і досить... ◆ Глоса

На домагання членів Комітету в справах національних меншин при Уряді СР, Рада Радіо і телебачення Словаччини (RTVS) запросила їх на своє засідання, щоб спільно обговорити питання навколо національно-етнічних передач радіо і телебачення. А проблем немало. З колишньої багатогранної програми для русинів-українців залишилося торзо. Не так щодо розсягу передач, як до їх змісту та часу, в якому вони передаються. Були повністю зліквідовані передачі для дітей та молоді, літературно-драматичні передачі, програми про минуле нашої національності й інші передачі, часто з довгою та успішною історією. Невідомо, на основі чого було з боку керівництва сказано, що радіопрограма для національних меншостей має мати лише інформаційно-публіцистичний характер.

На засідання Ради RTVS 20.08.2020 р. були запрошені Уповноважений Уряду СР в справах національних меншин Ласло Буковський та ті члени згаданого комітету, які виявили бажання бути присутніми. Директор Rádio

PATRIA Аттіла Ловас, під керівництвом якого належить і кошицька редакція національно-етнічних передач, широко, за допомогою відеопродукції, прокоментував «Комплексний звіт про стан та розвиток програм RTVS для національних меншин». Виходить, що все в найліпшому порядку. Мабуть, і тому Уповноважений Л. Буковський одержав на реакцію «аж» 5 хвилин, а інші члени ледве добилися, щоб сказати одно-два речення. Ото й дискусія і рішення проблем, ото й субсидарність, тобто право брати участь у рішенні проблем, які вас безпосередньо торкаються, записане в Конституції СР та в різних міжнародних документах!

Та нам це вже й не дивно, адже на засіданні був присутній генеральний директор RTVS Ярослав Резнік, який найбільшою мірою спричинився до розвалу національно-етнічного мовлення радіо, зліквідувавши його прашівську редакцію у 2003 році. А це був власне і старт до сьогоднішнього невтішного стану.

Павло БОґДАН.

табору не тільки практичними пластовими заняттями. Як буває правилом, самі готували і таборове харчування. В другий день зварили смачні «шпагетті», увечері спекли смачні ковбаски коло таборової ватри.

Цікавим був і третій день табору. Діти справді по-пластунськи зробили добру справу і прочистили лісову доріжку. Дівчата на обід підготували смачні пироги. Покоштували їх також і 11 новачків та новачок з кошицького новацького гуртка, який уже більше як один рік активно працює в Кошицях під проводом Володимира Кравця, коменданта уладу новацтва та зв'язкового по співпраці з українськими пластовими організаціями за кордоном. Програму для них готували юнаки та юначки, які на практиці випробували роботу з новацтвом.

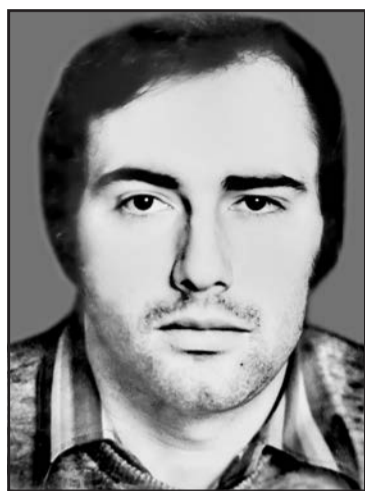
Підвечір табір відвідали і члени пластового проводу – голова Левко, улюблена тітка Оленка та Святослав Довговичі, для яких було великою сатисфакцією за їхню довгорічну роботу з молоддю бачити, як сама молодь, яка виростала в дотеперішніх літніх таборах ПЛАСТУ, проводить і організує власний пластовий табір.

Під час закриття дня відбулася неочікувана подія. Володимир Кравець зачитав вітального листа Левкові Довговичу від Головної Пластової Булави за нагоди присвоєння йому звання «Заслужений діяч мистецтв України», згідно з «Указом Президента України № 341/2020 про відзначення державними нагородами України громадян іноземних держав».

В останній день учасники ювілейного 5-го табору «КАНАШ 2020» зняли таборові прапори, склали намети і поборалися додому з новими таборовими футболками (трічками) і відзнаками та обіцяною зустрітись і в році 2021 в таборі «КАНАШ 2021». Де він здійсниться, поки що невідомо.

Святослав ДОВГОВИЧ.

Виставка художньої фотографії Ладіслава Контшера

▲ Ладіслав Контшер.

25 серпня 2020 р. в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві було відкрито виставку художньої фотографії Ладіслава Контшера (1945 – 1977) з нагоди недожитих 75 років.

Ладіслав Контшер народився в Кошицях. Закінчив Середню промислову електротехнічну школу в Пряшеві. З 1966 року пройшов через різні роботи. Працював телевізійним техніком-передавачем у Театрі ім. Йонаша Заборського, в прокаті словацьких фільмів у Кошицях і електромеханіком у національній компанії «Хірана» Кошиці.

Ладіслав Контшер відвідував Школу художньої фотографії в м. Брно. Він брав участь у фотоконкурсах та виставках у Пряшеві

▲ Під час відкриття виставки: куратор виставки Ладіслав Цупер та сестра Л. Контшера Карола Мацкова, яка довгі роки зберігала фотографії свого брата.

та в різних містах республіки. Заявив про себе як успішний фотограф, а кілька художніх фотографій у нього також купила галерея м. Брно.

У листопаді 1974 р. він провів персональну виставку в клубі Театру ім. Йонаша Заборського в Пряшеві.

Любив природу, альпінізм і туризм. На мотоциклі і автомашині об'їздив багато європейських країн.

Він створив багато пейзажних мотивів, портретів, жіночих актів. Любив фотографувати дітей. У березні 1975 р. за серію фотографій дітей під назвою «Урок математики» одержав першу премію в Окружному змаганні любителів фотографії, за серію «З театрального гардероба» здобув другу премію, а в категорії портрета – премію журі.

Трагічно загинув у жовтні 1977 року при фотографуванні у Високих Татрах..

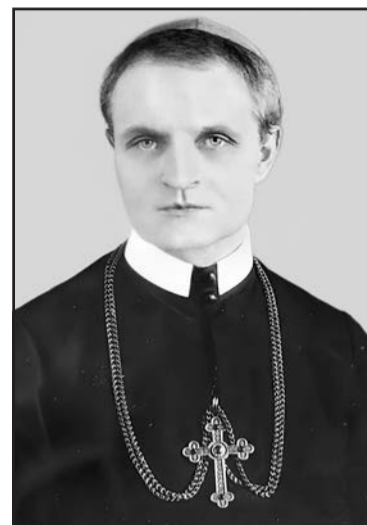
-мі-

Державна премія за заслуги перед Словаччиною

БРАТИСЛАВА, 1 вересня 2020 року – Владимир Крчмері, Мілан Княжко і Ян Будай стали лауреатами Державної премії ім. Йозефа Мілослава Гурбана. Посмертно були нагороджені благословенний Павло Петро Гойдич і рабин Абрагам Ромі Когн.

Павло Петро Гойдич був несправедливо ув'язнений, закатований та звинувачений у державній зраді. Як відомо, він в результаті катувань помер у в'язниці в Леопольдові 17 липня 1960 року.

Оцінюючи життя і діяльність Павла Петра Гойдича, глава парламенту Борис Коллар сказав, що владика хотів стати батьком сиріт, помічником бідних і утішителем засмучених. Зазначив, що Павло Петро Гойдич заснував сиротинець, підтримував гімназію, учительську академію та дбав про видавання духовної літератури. Владика під час Другої світової війни допомагав євреям. Разом з декотрими священниками похрестив їх, щоб

таким чином зберегти їх життя. За це держава Ізраїль відзначила його посмертно званням «Справедливий між народами».

У цьому зв'язку треба оцінити його великі заслуги в духовному і культурному житті русинів-українців Словаччини.

-р-

Крилаті вирази

- Усі дорослі спочатку були дітьми, тільки мало хто з них про це пам'ятає.
- Це дуже сумно, коли забувають друзів. Не у кожного був друг.
- Люди забираються у швидкі поїзди, але вони вже самі не розуміють, чого шукають. Тому вони не знають спокою і кидаються то в один бік, то в інший... І все марно.
- Ти живеш у своїх вчинках, а не в тілі. Ти – це твої дії, і немає іншого тебе.
- Є таке тверде правило. Встав уранці, вмився, привів себе в порядок – і відразу ж приведи в порядок свою планету.
- Ти назавжди у відповіді за того, кого приручив.
- Слова тільки заважають розуміти один одного.
- Любов – це коли нічого не соромно, нічого не страшно, розумієте? Коли тебе не підведуть, не зрадять. Коли вірять.

Антуан де Сент-Екзюпері.

П'ять років тому перестала існувати Основна школа-інтернат з українською мовою навчання в Гуменному

«Страхливих обертів набрала ліквідація українських національних шкіл в Словацькій Республіці. Здебільшого з об'єктивних, але і суб'єктивних причин», – писала газета «Нове життя» в № 17 за 2015 рік. Одна з причин – порівняно мала кількість дітей, але головна – нестача грошей.

На протязі 2013/2014 навчального року перестали існувати школи з українською мовою навчання або з вивченням української мови в Габурі на Лабірщині, Хмельовій на Бардівщині, в Нижній Полянці Бардівського округу вже скоріше перестали вивчати українську мову, а Основну школу-інтернат з українською мовою навчання в Гуменному за рішенням місцевих властей було виселено з власних просторів і переселено до школи з словацькою мовою навчання по вул. Кудловській.

В 2013/2014 навчальному році Основну школу в Габурі (1 – 4 кл.) на Меджилабірщині відвідувало 11 учнів, а до першого класу було записано двоє дітей. В Хмельовій (1 – 9 кл.) на Бардівщині в тому ж навчальному році школу відвідував 41 учень, з того 5 першокласників. Основну школу в Удолі (1 – 4 кл.) відвідувало 9 учнів, з того 3 першокласники.

Як причину припинення існування цих шкіл відповідні органи наводять невісні економічні показники і падіння кількості учнів у національних школах. Саме за таким сценарієм кілька років тому була ліквідована українська школа в Руській Порубі Гуменського округу, шко-

лярі якої були розпорошені по словацьких школах на близькій околиці, а більша частина з них була переміщена якраз до Основної школи-інтернату в Гуменному.

Українська громадськість дуже чутливо і боляче сприйняла ліквідацію Основної школи-інтернату з українською мовою навчання в Гуменному.

Як відомо, за рішенням Миського самоврядування в Гуменному (тодішня приматорка Яна Вальова, Smer-SD) і зі згодою Міністерства шкільництва SR в 2014/2015 навчальному році Основна школа-інтернат з українською мовою навчання (директор Микола Петрашовський) була переселена з власного будинку в будинок Основної школи по вул. Кудловській в Гуменному з тим, що і надалі збереже характер національної школи.

Не сталося так. Після переселення батьки не виявили інтерес посилати своїх дітей в перший клас школи, хоч дирекція школи ще далеко до початку 2015/2016 навчального року всяко приваблювала батьків, навіть тим, що в школі поруч з українською буде вивчатись і русинська мова. Батьки не записали в перший клас ні одну дитину. В результаті цього школа-інтернат остаточно припинила своє існування і злилась

з словацькомовною Основною школою по вул. Кудловській в Гуменному. Додаймо, що ліквідація школи-інтернату пройшла не без впливу декотрих представників русинського руху.

А ось як своє рішення коментувало для преси Миське представництво в Гуменному: «Táto škola bola dlhodobo mestom Humenné vysoko dofinancovaná. V roku 2009 to bolo 14.177 eur, v roku 2012 – 52.710 eur a v roku 2014 sa suma vyšplhala na 57.969 eur. Naopak klesajúce čísla sú pri počte žiakov. Kým v školskom roku 2008/09 to bolo 123 žiakov, v školskom roku 2011/12 ich počet klesol na 78 a v tomto školskom roku je počet žiakov spolu len 47... Poslanci mesta na marcovom zasadnutí odhlasovali vyraďenie národnostnej ZŠ zo siete škôl a školských zariadení spolu s jej internátom, jedálňou a školským klubom k 31. augustu 2015.» (humenne.sk 12.4 2015).

* * *

27 червня 2013 року Основна школа-інтернат (вул. Лесна) відзначала 60-ту річницю свого заснування як єдина національна школа в місті Гуменне багатою художньою програмою в Миському осередку культури для колишніх випускників школи, вчителів та гостей, а також широкій громадськості.

Школа була заснована в 1953

році. Її завданням було зберегти і розвинути освітні традиції, культуру і мову нашої національної меншини.

У 1953/54 навчальному році в цій школі було 5 класів, і першою її директоркою стала пані Анна Гірка. З 1 вересня 1960 року школу перейменовано на Основну дев'ятирічну школу. У 1962 році короткий час директором школи був Василь Кокордяк.

У зв'язку з інтеграцією шкіл у навколишніх русько-українських селах особливо посилюся значення школи для дітей з найменш соціально забезпечених сімей і найбідніших сіл регіону; в 1964 році стає школою-інтернатом. У 1963 – 1965 рр. школа працює під керівництвом директора Степана Сидора.

З 1965-го по 1980 рік директором був Іван Прокіпчак, який значною мірою сприяв тому, щоб школа в 1975 році переселилась з приміщень на вул. Штурова до будинку школи на вул. Лесній. Під його керівництвом школа стала відомою широкому загалу. Своєю управлінською, педагогічною та письменницькою діяльністю він розвивав національну свідомість учнів школи. В такому ж дусі впливав і на батьків.

Протягом наступних 10 років – з 1980-го по 1990 рік – директором школи був Іван Мороз.

-мі-

Будівництво газопроводу прямує на Польщу

В хотарі Полати (округ Меджилабірці) продовжується будівництво 103-кілометрової словацької ділянки газопроводу між Польщею і Словаччиною

Закінчення будівництва газопроводу планується до 2022 року.

Траса газопроводу веде від компресорної станції у Великих Капушанах і веде по трасі Михалівці – Стразьке – Гуменне – Полата і продовжується в Польщі протяжністю 61 кілометр.

Основна ідея трубопроводу між Польщею та Словаччиною полягає у завершених взаємозв'язку з півночі на південь у Східній Європі, з'єднанні

Балтійського моря з Адріатичним та Чорним морями відповідно та забезпеченні диверсифікації ресурсів природного газу в цій частині Європи.

Після прокладання труб діаметром 1016 мм нижче земної поверхні місцевість буде рекультивована.

Інвестором будівництва на словацькій ділянці газопроводу є компанія Eustream.

Як заявив для преси староста Полати Василь Бомберович, будівництво газопроводу у верхній частині села ніяк не дотркнеться 198 жителів села, бо траса веде через державні ліси.

Джерело: Eustream.

Prešovský kraj napreduje v sčítaní domov a bytov

В юлі pokračovala prvá fáza najrozsiahlejšieho štatistického zisťovania – projekt SČÍTANIA OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV 2021 (SODB 2021), ktorý sa realizuje na celom Slovensku v spolupráci so samosprávami. Najviac sčítaných obcí má v rámci republiky Prešovský kraj, kde je do štatistického zisťovania zapojených najviac samospráv.

Do sčítania domov a bytov sú zapojené všetky obce SR v celkovom počte 2 927. K 31.7.2020 bolo sčítaných 20,6% bytov na Slovensku.

V Prešovskom kraji je do sčítania zapojených 665 obcí, pričom 23 z nich má štatút mesta. Hoci ide o kraj s najvyšším počtom obcí, za prvé mesiace sčítali už okolo 15%.

V rámci Slovenska už máme 13 obcí, ktoré sčítali byty úplne. Najviac ich je v Prešovskom kraji.

Ako uviedol Ing. Ján Cuper, riaditeľ pracoviska ŠÚ SR v Prešove: „Niektoré obce už v systéme pracujú a zapisujú údaje, iné si pripravujú podklady, iné majú sčítanie ukončené. V Prešovskom kraji je 5 obcí, ktoré byty a domy na svojom území už sčítali: obec Cabov z okresu Vranov nad Topľou, Veľká Franková z okresu Kežmarok, obce Kružlová a Havranec z okresu Svidník a Lesnica z okresu Stará Ľubovňa. Vzhľadom k tomu, že rozhodujúcim okamihom sčítania je prelom roku 2020 a 2021, budú musieť tieto obce ešte zaktualizovať prípadné prírastky a úbytky, ku ktorým došlo k rozhodujúcemu okamihu sčítania.“

Ako uviedol starosta obce Havranec Mgr. Milan Šcerba, vzhľadom na veľkosť obce nemal so sčítaním veľkých starostí: „V obci máme len 13 domov. Tento počet je rovnaký ako počas posledného sčítania, takže sme mali takmer všetky údaje predprípravené a preto sa do predvyplnených tlačív jednoducho dopĺňali požadované údaje.“

Prvá fáza SODB 2021 je realizovaná v spolupráci so samosprávami, zameraná na sčítanie domov a bytov. Mestá, obce a mestské časti Bratislavy a Košíc v priebehu takmer deväť mesiacov dôsledne a prvýkrát elektronicky zaznamenajú údaje približne o troch miliónoch bytoch na Slovensku. Samotné sčítanie domov a bytov sa realizuje do 12. 2. 2021. Po tomto termíne nastáva druhá fáza projektu, sčítanie obyvateľov.

„Sčítanie prebieha v súčinnosti s obcami a priebežne riešime otázky, ktoré vznikajú. Môžem konštatovať, že aj napriek letu, sčítanie prebieha kontinuálne a obce naplno pracujú. Pre projekt je podstatné, aby boli všetky údaje aktuálne k rozhodujúcemu okamihu sčítania t.j. k 1.1.2021,“ zdôraznila Ľudmila Ivančíková, generálna riaditeľka Sekcie sociálnych štatistík a demografie ŠÚ SR.

SČÍTANIE OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV 2021 (SODB 2021) – POTREBNÉ INFORMÁCIE

1. fáza projektu – Sčítanie domov a bytov v období od 1. júna 2020 do 12. februára 2021.

2. fáza projektu – Sčítanie obyvateľov v období od 15. februára 2021 do 31. marca 2021.

Základné otázky a odpovede k sčítaniu domov a bytov:

Na Slovensku sa doteraz uskutáčovalo tradičné sčítanie. V roku 2021 bude ako integrované sčítanie. V čom je základný rozdiel?

Základný rozdiel je v tom, že sa budú využívať okrem údajov od obyvateľov aj údaje z rôznych zdrojov (administratívnych zdrojov údajov). Obyvatelia sa na sčítaní domov a bytov nebudú zúčastňovať. Sčítanie domov a bytov sa už začalo 1. 6. 2020 a trvá do 12. februára 2021. V druhej fáze sa sčítajú obyvateľia a to od 15. 2. 2021 do 31. 3. 2021. Sčítanie je jedinečnosť svojou online elektronickou formou v prvej aj druhej fáze. Na oboch fázach veľmi úzko spolupracujeme so samosprávami.

Štatistický úrad Slovenskej republiky.

Сторінки минулого (14)

БЕНЯДИКІВЦІ – BEŇADIKOVCE (окр. Свидник)

Benedekwagasa (1414),
Benedikocz (1492),
Benedikovce (1920),
Beňadikovce (1948)

Стат.: 1869 – 320 жит., 1921 – 60 буд., 322 жит., з т. 35 чсл., 277 рус., 10 євр., 284 гр.-кат., 28 р.-кат., 10 ізр., 1940 – 384, 1948 – 370, 1970 – 335, 1980 – 305, 1991 – 73 буд. (11 незас.), 282 жит., з т. 274 слов., 7 укр., 2 ром., 236 гр.-кат., 15 р.-кат., 5 прав., 1 єв., 25 невст., 2001 – 230 жит., з т. 201 слов., 29 рус., 203 гр.-кат., 20 р.-кат., 1 прав.,

2011 – 230 жит., з т. 179 слов., 37 рус., 2 угор., 12 невст., 178 гр.-кат., 21 р.-кат., 1 прав., 2 єванг. авсбург. віросп., 7 єгов., 6 без, 1 інш., 14 невст., 2013 – 224 жит., 2017 р. – 209 жит.

Площа хотара 1 259 га.

Село Бенядиківці знаходиться в долині річки Радомки. Долина Радомки до половини 14 ст. належала панству Радомки, від 1352 р. – маковицькому панству. Вперше у документах згадується 1414 р. 1427 р. оподатковано 31 двор. Тоді Бенядиківці належали до більших сіл. В кінці 15 ст. в результаті нападу польського війська село вилюднилося. У 1492 р. тут

проживала одна сім'я, були 2 будинки і церква. Пізніше прийшли нові поселенці. У 1600 р. – 27 будинків, церква, парафія, мабуть, і школа. 1710 р. село вдруге вилюднилося. В 1828 р. – 68 будинків, 502 жителів, які займалися землеробством, годівлею худоби, свиней. У міжвоєнний період деякі селяни працювали у лісах, займалися фурманкою, кошикарством. 1954 р. проведена автобусна лінія, 1957 р. – електрифікація, 1959 р. заснована ЄСГА, 1968 р. збудовано будинок культури. 1700 р. на місці старої збудована нова церква. В 1906 р. замість дерев'яної збудовано кам'яну школу.

У Бенядиківцях народився вчитель, фольклорист Андрій Дулеба (10.12.1919 – 11.1.2009).

—мі—

Коломан Галицький в орбіті Схід – Захід На маргі однієї радіопередачі

Не так часто у популярних виданнях і мас-медіа Словаччини дочитаєшся про Україну, зокрема, про її минуле. Винятком стала недільна бесіда на радіо Slovensko 1 (30.8.2020 р., 20.00 – 21.00 год.) в циклі передач K2. Професор Університету Коменського в Братиславі Мартин Гомза (р. н. 1967) (редактор передачі Ярослав Данішка) наблизив радіослухачам діяльність на території сучасної Словаччини, зокрема на Спиші князя, титулярного короля Галичини, Коломана (Калмана) Галицького (1208 – 1241).

Дотики української історії, зокрема, Галицько-Волинського князівства зі Словаччиною Мартин Гомза документував на багатьох прикладах, хоч такої мети він перед собою і не ставив. Коломан Галицький походив з Арпадського дому. Його батько, Андрас II (Андрій II), був великим королем Угорщини, якого називають також Єрусалимським, бо очолив п'ятий хрестовий похід. Його мати – Гертруда Меранська, а брат – Бела IV. Це стало передумовою того, що став королем і тим самим опинився в орбіті Схід – Захід, реалізатором римських цілей у чотирикутнику Угорщина – Рим – Польща – Галицько-Волинське князівство.

Присутність наших предків на території нинішньої Словаччини засвідчена в Анонімовій хроніці «Gesta Hungarorum». Поява «Угорсько-польської хроніки», яку в перекладі на словацьку мову в 2009 році видав проф. Мартин Гомза, поширює відомості про розвиток історичних подій, але і вказує на безпосередній дотик наших земель з українською історією, з Галичиною княжої доби. (Додаймо, що М. Гомза та Н. Малиновська у 2019 р. в перекладі на словацьку мову видали «Галицько-волинський літопис» під назвою «Haličsko-volynská kronika»).

Батько Коломана, Андрас II, 1214 року захопив Галич і посадив його ще як малолітнього на престол і звернувся до папи Іннокентія III з проханням доручити естергомському архієпископу Іоанну коронувати Коломана галицькою короною та укріпити його статус унією Галицької православної церкви з католицькою – у 1215 році Коломан коронувався. «За це він пообіцяв папі входження Галицького

королевства до складу союзу католицьких держав» (В. Ідзьо).

Коломан Галицький на Спиш дівастався, коли був вигнаний з Галича. За ним закріпилася назва списького пана. На той час припадає тиск на зміну релігійного обличчя області – з східних кирило-мефодіївських традицій на західні. Словацький історик Франтишек Вітязослав Сасінек пише, що вже у 890 році на Спиші було кирило-мефодіївське єпископство східного обряду. Воно знаходилося на місці сучасного Списького Капітулу і проіснувало аж до 1300 року (С. Пан). З іменем Коломана Галицького пов'язана домінуюча будівля на Спиському замку – Коломанів палац, який будували італійські муляри. З ним пов'язують також Спиську Капітулу. Спиські Влахи за його сприяння дістали міські привілеї. В той час тут виникають міста, які будують німецькі колоністи, перші літературні пам'ятки, засновують латинські монастирі, розвивається рицарська культура, наростає вплив папства, загалом латинської культури. Руськими єпископами Списького собору до остаточної латинізації були Мутимир, Лука, Іоанн і останній руський архімандрит Якуб (Яков) (1284 – 1301).

Присутність галичан на Спиському замку виявляють і даліші словацькі історики. Так, наприклад, вони локалізують вежу Списького замку як можливе місце сховища галичанина Владислава Ярославича: «...k tejto stavbe sa viaže aj prvá nepriama písomná zmienka o hrade z roku 1209, hoci niektorí z historikov dávajú uvedenú vežu do súvislosti dokonca so staršou správou o úteku haličského grófa Vladislava Jaroslaviča v roku 1190 z väzenia v akejsi bližšie neuviedenej veži v Uhorsku.» (Miroslav Plaček, Martin Bóna, Encyklopédia slovenských hradov. Slovart. Bratislava 2007).

Згадувана «Польсько-угорська хроніка» вийшла на дворі Коломана Галицького під францисканським впливом. Як сказав проф. Мартин Гомза, вона трохи інакше представляє історію Угорського королевства, ніж сьогодні її прийнято вважати. На першій порі королевство вважалося скоріш слов'янським, бо довкола проживали слов'яни. Країна, яка називалася слов'янською ще в 13 ст., згодом стала Угор-

ською. Коломан Галицький був виконавцем тих цілей, які ставив Рим щодо поширення свого впливу на Схід. Універсальна Європа на той час уявлялася як чотири основні латинські провінції – Галлія, Германія, Італія і Складінія.

На Спиш просувалися католицькі ордени домініканців і францисканців. Ім'я Коломана значиться серед святих у Спиській Капітулі, хоч його культ поступово відходить у забуття. За його допомоги латинське християнство просувається за Карпати далі на Схід. Як заявив історик, «мало хто знає, що католицький чернечий орден домініканців вже був у Києві в 1240 році».

У ніч з 11 на 12 квітня 1241 р. Коломан Галицький прославився у тяжкій битві з монгольськими військами, коли зайняв міст через річку Солону, Слану (угор. Sajó), притоки Тиси, і виграв першу фазу битви, але був тяжко поранений. Від отриманих ран помер у Загребі в травні-червні 1241 року. Програна битва стала початком навали монголів на територію Угорщини.

Католицтво в Словаччині вважають брамою до європейської цивілізації. Західні українці, в тому числі і закарпатські, жили на межі східної і західної культури, тому проходили багатьма випробуваннями і драматичними колізіями і в релігійній сфері. Католицизм як в період Коломана Галицького, так і сьогодні не здається своєю історичною мрією – уїммати Схід у свої духовні і політичні обійми.

Залежність Галичини від Угорщини часів Коломана Галицького детально розкрита в нарисі:

Віктор Ідзьо «Галицький король Коломан I та процеси першої політико-релігійної унії в Галичині в першій чверті XIII століття». Івано-Франківськ, 2015.

Мирослав ЛІЮК.

* * *

«...Отож Батий ... пішов в Угри, а король Бела і [брат його] Коломан стріли їх на ріці Солоній. Були їхні війська, [і] побігли угри, і гнали їх татари до ріки Дунаю. Стояли вони після побіди три роки...»

(Галицько-Волинський літопис. Переклад Л. Махновця).

МИРОН ПЕТРАШЕВИЧ (28. 9. 1890 – 9. 8. 1959)

У вересні цього року минає 130 років з дня народження педагога і священника Мирона Петрашевича. (В декотрих інших документах фігурує інша форма його прізвища – Петрашович).

Про нього відомо, що він поруч з духовною службою як педагог дбав про виховання кваліфікованих учителів для руських шкіл Пряшівщини.

Народився в Медвежому Свидницького округу, де його батько, Олексій Петрашевич, був приходським священником.

Після закінчення початкової школи Мирон Петрашевич поступив у Пряшівську Королівську католицьку головну гімназію, в якій вчився від 1901/1902 до 1908/1909 навчального року.

В гімназії позитивно впливали на нього його професор руської мови Олександр Седлак та викладач релігії Степан Семан. Вони, мабуть, заслужили в тому, що Мирон Петрашевич вирішив продовжувати навчання в Пряшівському Єпископському теологічному лицейі, який успішно закінчив 21 вересня 1913 р. і став адміністратором греко-католицької парафії в Сорочині Свидницького округу.

В Сорочині Мирон Петрашевич служив в 1913 – 1928 рр. В духовній діяльності досяг гарних успіхів. Поруч з цим розгортав серед населення культурно-освітню діяльність.

В 1924 р. його було призначено

на посаду віце-архидіякона Свидницького дистрикту, а з 10 серпня 1928 р. – на місце куратора в Пряшеві.

З 1 вересня 1929 р. Мирон Петрашевич став викладачем релігії Пряшівської учительської препарандії. Тут почався його пряма участь у справі формування майбутніх учителів і їх духовного зростання. Предмет релігії він викладав у всіх класах (1927/1928 – 1935/1936 навчальних років) на протязі повних 7 років. 21 лютого 1932 р. Єпископський ординаріат призначив Мирона Петрашевича парохом у Пряшеві.

Мирон Петрашевич виявляв великий інтерес до діяльності самоосвітніх гуртків. З протоколів «самоосвітніх гуртків», як ці гуртки в тому часі називались, бачимо, що він в цих гуртках безпосередньо працював, організував різні програми, з якими гуртки виступали з нагоди визначних подій школи і міста. Підтримував національну пресу.

Мирон Петрашевич займав почесне місце серед тих, які допомагали піднімати рівень діяльності учительської семінарії і підготовки вихованців – майбутніх учителів і культурно-освітніх працівників.

Помер Мирон Петрашевич 9 серпня 1959 р. в місті Брно на Моравії.

За матеріалами архіву редакції газети «Нове життя».

– А може, обійдеться?
– Ні, любий. Я вже настроїлася.

* * *
– Кицюню, ходи до мене, я пригощу тебе Мартіні.

– Я маю хлопця, відчепися!
– Маєш хлопця? А я маю квартиру, машину й купу грошей! О, а чому це ти плачеш?

– Я щойно розсталася зі своїм хлопцем.

Гумор

– Лікарю, я з'їв піцу разом з упаковкою. Я помру?

– Ну, всі коли-небудь помруть.

– Усі помруть? Боже, що я наробив?!

* * *

– Ой, сіль розсипалася – будемо сваритися.

Звичаї нашого села ДАРУНКИ ТА ОБДАРОВУВАННЯ В СІМЕЙНІЙ ОБРЯДОВІ ПРЯШІВЩИНИ

(Продовження. Початок в №№16 і 17/2020)

Ці гроші творили фінансову частку приданого молодої, хліб та горіхи були магичними засобами, які мали забезпечити молодому подружжю багатство й достаток.

Саме запрошення на весілля було нагородою для обдаровування, яке виконував *звач* такими словами: *Та звав молодий і молода на свадьбу. Кідь не віруете, же я звач, ту вам тот святый колач!* Одночасно він обдаровував їх малим буханцем ячмінного хліба (с. Старина). В Стацинській Розтоці такий невеликий буханець хліба називали *паля*. В селі Якуб'яни дівчата обдаровували друзів, запрошуючи гостей на весілля, різнокольоровими пантликками (*шнурки*), які їм прикріплювали на верхню частину гуні.

Народне весілля було справою цілої локальної спільноти, а передвесільна допомога починалася переважно вже тиждень перед весіллям. Близька рідня приносила до весільного дому натуралію, що частково збереглось донині. Наприклад, село Куримка відзначається багатими, пишними весільними подарунками, натуралію та грошові подарунки були такими: кума – три літри алкоголю; брат і сестра – дватри літри горілки; остання рідня – один літр *палінки*; дальша рідня та сусіди – мука, масло, яйця, сир, кава, цукор, рис, олія, курка, півень... Крім того, кожна кума приносила із собою поверховий весільний дорт із зображенням церкви або коляски, авта, серця і т. п. В згаданих селах переважають грошові дарунки. Пояснюється це тим, що не кожна речова нагорода задовільнить молодожонів. Весільні

батьки дарували до 60 тисяч, дід і баба – десять тисяч, брати й сестри – п'ять тисяч, куми – тисяч, хресні батьки – п'ять тисяч. Останні – двісті, триста крон. Напроти тому в інших місцевостях околиця (Стропкова, Меджилаборець, Снини) переважають подарунки, як, наприклад, пральну машину, холодильник, газову плиту. Ще в 70-их роках ХХ ст. приносили основні продукти на весілля з кожного дому, не дивлячись на те, чи був запрошений на свадьбу, чи ні. Запрошені гості, крім того, приносили і речові подарунки вартістю 500 – 2000 крон, літр горілки, а члени родини *торту*. Крім того, на тарілку давали грошові дарунки, так що витрати на весілля були досить високі, але ніхто із запрошених гостей це не заперечував, побоюючись, *же кед він буде свадьбувати, та ніхто не приде на свадьбу* (с. Пстрина). В принципі молодожонам не можна було дарувати до пари, щоб не народилися близнята. Деякі подарунки

мали забезпечити молодій парі плодючість, наприклад, старший дружба дарував молодій ялову вівцю (*ярку, што ші не родила*) із дзвінками (*сигнярками*), перев'язаними червоною стрічкою (с. Якуб'яни).

Напередодні весілля пекли спеціальні обрядові весільні хліби з різними локальними назвами: *балець, кныш, короварь, кух, обжынець, підпалок, привикник, свадобной пудпаля, радусник, сващаник, стільник, тепшовник*, з якими обдаровували весільних гостей. Обрядові хліби пекли в суботу вранці в домі старшої свашки з тих продуктів, які приносили інші свашки.

Для весільного обряду в селі Якуб'яни на Старолюбівнянщині характерне обрядове печиво *кныш*, кількість якого залежала від кількості рідні – *яка была велика родина, та тельо было і кнышів*, причому один *кныш* був призначений на церковний шлюб. Дорогою до шлюбу несли його свашка, а в час шлюбу його тримала на руках перша дружка. Хліб, покладений на домотканому полотні (рушнику), зверху прикрашували барвінковий вінок, перев'язаний прядивом.

Надія ВАРХОЛ, Йосиф ВАРХОЛ.
Фото з архіву СНМ-МУК.

(Продовження в наступному номері)

▲ Перевезення приданого молодої до дому молодого, Якуб'яни 1980.

Карпатська закутина блогера Глоса

Газетярі та блогери нерідко пробують чи то в'їдливо, чи то іронічно казати, що на самому початку всюди були русини. Так, наприклад, газета «Сте» (1.9.2020) вмістила блог Мислава Феркла. Автор, між іншим, пише: «Poloniny. Pohorie nazvané podľa rusínskeho slova, horské vysoko položené lúky. Miesto, kde je vraj najtmavšia obloha. miesto, kde žijú medvede, vlci, zubre a ešte iná háveď, vraj perušene».

Що ж говорить про це довідник:

«Субальпійські і альпійські луки називають полонинами в українських Карпатах, в Польщі це слово використовують в складі оронімів для найменування гірської місцевості. Слово полонина, ймовірно, походить від старослов'янського слова плонина. У більшості південнослов'янських мов і деяких західнослов'янських слово планіна (planina) означає хребти, плоскогір'я і в цілому гористу місцевість. Часто це слово є

частиною ороніму, наприклад, Полонина Боржава, Шваров Планина, Стара Планина, Муранська Планина». (Російська вікіпедія).

Слово полонина фіксують словники української мови і наводять вживання цього слова в художній літературі:

Борис Грінченко, Словарь української мови, перекладний українсько-російський словник, виданий 1907 – 1909 р.: **Полонина**, –ни, ж. Горная равнина, пастбище на вершинах горь. Шух. I. 184. Ой висока полонина з вітром говоріла. Шух. I. 200. Ум. полонинка. Шух. I. 198. полониночка. ЕЗ. V. 229;

Академічний тлумачний словник української мови: **ПОЛОНИНА**, и, жін. Безліса ділянка верхнього поясу Українських Карпат, яка використовується для пасовиська та сінокосу. В гарячий літній день у полонині Ярами овечки лежали, В глибоких думах жвачку жвали, – Пастух дрімив у холодку в ялині (Іван Франко, XIII, 1954, 170); Степан

чув... як дзвенить близько між скелями потік, як реве десь на полонинах худоба (Семен Складенко, Карпати, II, 1954, 18); * Образно. Над ними [горами] розстелилося небо, ся полонина небесна, де випасаються зорі, як білі овечки (Михайло Коцюбинський, II, 1955, 330).

Задовго до проголошення наших церковок та ікон національними пам'ятками культури Словаччини одна з братиславських газет пробувала розгадати, що ж то насправді таке ікона, іконостас. У римо-католицькому світі то було щось чуже і далеке.

Раптом з подивом виявили, що то національна пам'ятка, якою можна похвалитись на весь світ. Та церковка чи ікона супроводила людину в Карпатах від хрестин до похорону. Проте блогер хоче знайти серед дичини того, хто подався у дебрі «Марне літа коротати», бо ж тут «žijú medvede, vlci, zubre a ešte iná háveď».

-mi-

Ми прочитали...

«Закарпаття – специфічний край. Ті процеси, які мають місце там зараз, відбулися, бо Україна дозволила їм відбутися. На Закарпатті ведеться активна пропаганда, працюють різні політичні сили, які фінансуються та отримують настанови за межами регіону. Словаччина офіційно виділяє щороку 400 тис. євро на фінансування русинства. Так само Угорщина, Польща, Сербія. Це великі гроші, які впливають сутю на зміцнення позицій русинів. За роки незалежності Україною було видано лише шість хороших книжок контрпропаганди, що є дуже мало.

У 2001 році при переписі населення всього 10 тис. людей сказали, що вони русини, тобто близько відсотка населення. Через агентів впливу – це число може різко зрости. Цікаво, що всі ми вважаємося українськими русинами, але так вийшло, що ми самі віддали цю дефініцію, яку використовують різні сили у своїх політичних цілях. До того ж, великою проблемою залишається Російська православна церква, яка чіпкою павутиною окутала весь регіон та проникла в уми багатьох інтелектуалів»...

Закарпаття під прицілом: книга-правда про велику політику довкола маленького краю.
zik.ua

НОВЕ ЖИТТЯ

KULT
MINOR

zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 70. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@sposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@sposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видеа Союз русинів-українців СР.
Рік видання 70. Головний редактор Мислав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.

Видеа Союз русинів-українців СР.

Рік видання 70. Головний редактор Мислав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.